

өзүнө тартып турган “сыйкырдуу” күчү бар жайларга айланганын көрөбүз.

Алардын бардыгы синкреттик мүнөзгө ээ. Ар түрдүү ыйык жерлердин болушу кыргыздардын ата-бабаларынын диний ишенимдери бай тарыхый-маданий мурастардын ичине кире тургандыгын дагы бир жолу тастыктайт. Бул ыйык эстеликтердин өзү эле эмес, аларга карата жасалган мамиле да чоң кызыгууну туудурат. Алар кылымдар бою көптөгөн ишенимдердин катмарланышы-

нын аркасында ырым-жырымдардын татаал системасын түзүшкөн. Бул жөрөлгөлөр, кыргыз элинин күнүмдүк маданиятында дагы эле татыктуу ордун жана маанисин сактап келе жатат. Ошондуктан байыркы ыйык жерлерге зыярат кылуу токтобойт деген божомол айтууга негиз бар деген ойдобуз. Ар кандай типтеги «ыйык жерлерди» азыркы кездеги аздектөө практикасын иликтөө ишин колго алып жандандыруу актуалдуу маселелердин катарына кирет.

Адабияттар:

1. Абрамзон С.М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи / авт. вступ. ст. С.Т. Табышалиев.Ф.: Кыргызстан, 1990.
2. Акышев Т., Жуманалиев А. Кут конгон “Манас Ордо”. – Б.: “Шам”, 2005.-264б.
3. Аргынбаев Х.А. Казак халкындагы семья мен неке. Алматы, Галым -1973.-328 б.
4. Басаева К.Д. Семья и брак у бурят (XIX-начало XX века). Новосибирский: Наука.- 1980.-225с.
5. Карасаев Х. Накыл сөздөр.-Б., 1995. 435-б.
6. Кыргызстандагы мазар басуу: Талас тажрыйбасынын негизинде. – Б.: 2010. 508 б.
7. Павличенко З.Ю. Исторические судьбы объектов почитания кыргызов // Электронный научный архив УрФУ [Электронный ресурс]. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/83879/1/978-5-321-02538-3_2017_061.pdf
8. Талас жергесиндеги кылым карыткан мазарлар / “Айгине” маданий-изилдөө борбору.-Б.:2005. – 80б.
9. Усубалиева А.С. Адам жашоосуна байланыштуу каада-салттар. –Б.: 2016. – 164 б.
10. Худяков Ю.С., Табалдиев К.Ш. Материалы и исследования по археологии Кыргызстана // Изучение наскальных рисунков на местонахождении КараТоо в 1993 году. Вып. 4. Бишкек: Илим, 2009.

Маалымат берүүчүлөрдүн тизмеси:

11. Нурунбетов Тургунбек, 78 жашта, Талас району, Арал айылы.
12. Байбачаева Света, 61 жашта, Талас шаары.

УДК 39:641(575.24)

**Исабек Ниязбек уулу, Б.Осмонов ат. ЖАМУ,
Салибаева Жайгүл Султановна, К.Ш.Токтомаматов ат. Эл аралык университети
МЫШЫК МАЗАРДЫН ТАРИХЫ ЭТНОГРАФИЯЛЫК ИЗИЛДӨӨЛӨРДӨ**

**Исабек Ниязбек уулу, ЖАГУ им. Б.Осмонова,
Салибаева Жайгүл Султановна, Международный университет им. К.Ш.Токтомаматова
ИСТОРИЯ МЫШЫК МАЗАРА В ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ**

**Isabek Niyazbek uulu, Jalal-Abad State University named after. B. Osmonov,
Salibaeva Zhaigul Sultanovna, International University named after K.Sh.Toktomamatov
THE HISTORY OF MYSHYK MAZAR IN ETHNOGRAPHIC STUDIES**

Аннотация. Макалада Мышык Мазар этнографиялык объект катары изилденип, анын тарыхый, маданий жана диний өзгөчөлүктөрү талданат. Изилдөөдө оозеки тарых жаздыруу жана салыштырма анализ усулдары колдонулуп, мазардын аталышынын келип чыгышы, тарыхый мааниси жана коомдук турмуштагы ролу иликтенген. Мазарда аткарылган ырым-жы-

рымдар ислам дининин жана байыркы ишенимдердин синтезинин үлгүсү катары каралып, ритуалдардын структурасы, алардын символикалык мааниси жана социалдык функциясы ачылып көрсөтүлөт. Изилдөөнүн жыйынтыктары ыйык жайлардын этнографиялык жана маданий изилдөөлөр үчүн маанилүүлүгүн баса белгилеп, Кыргызстандын этнографиясындагы жаңы маалыматтарды кошумчалайт.

Ачкыч сөздөр. Мышык мазары, ритуал, Жон кыштагы, көрүстөн, кудай, зыярат, маданий эстелик.

Аннотация. В статье «Мышык Мазар» исследуется как этнографический объект, анализируются его исторические, культурные и религиозные особенности. В работе использованы методы записи устной истории и сравнительного анализа для изучения происхождения названия мазара, его исторического значения и роли в общественной жизни. Обряды, проводимые в святынище, рассматриваются как пример синтеза исламских и древних верований. Раскрывается структура ритуалов, их символическое значение и социальная функция. Результаты исследования подчеркивают значимость священных мест для этнографических и культурных исследований, а также дополняют этнографию Кыргызстана новыми данными.

Ключевые слова: Мышык Мазар, ритуал, село Жон, кладбище, молитва, посещение священных мест, культурное наследие.

Abstract: The article explores “Myshyk Mazar” as an ethnographic object, analyzing its historical, cultural, and religious significance. The study employs methods of oral history documentation and comparative analysis to investigate the origins of the mazar’s name, its historical importance, and its role in community life. The rituals conducted at the shrine are examined as examples of the synthesis of Islamic and ancient beliefs. The structure of these rituals, their symbolic meanings, and their social functions are elaborated upon. The findings emphasize the importance of sacred sites for ethnographic and cultural studies while contributing new data to the ethnography of Kyrgyzstan.

Keywords: Myshyk Mazar, ritual, Jon village, cemetery, prayer, pilgrimage, cultural heritage.

Киришүү. Жон деген кыштак 1917-жылы негизделген Жалал-Абад областынын Базар-Коргон районундагы Бешик-Жон айыл өкмөтүнө караштуу деңиз деңгээлинен 785 м бийикте жайгашкан, райондун борборунан 8 км чыгыш тарапта, 2256 калктуу пункт (2023-жылдагы эл каттодо) [3, 152]. Өрөөн боюнча аңызга айланган *Мышык Мазар* деген тарыхый комплекстин пайда болуу тарыхы жана коомчулукта ээлеген орду, андагы өткөрүлүп келген ритуалдар изилдөөнүн актуалдуулугун ырастайт. Маселени ушул өңүттөн алып караганда, кагаз бетине түшүрүлүп, илимий изилдөөлөр жүргүзүлбөй келген объектиге этнографиялык салыштыруу, интервью усулдарынын жардамы менен жергиликтүү тургундардан жазылып алынган оозеки маалыматтарга, илимий адабияттарга таянып изилденди.

Негизги бөлүк. Кыргыз элинин тарыхый жана руханий турмушунда мазарлар өзгөчө мааниге ээ болуп келген. Алар көп кырдуу социалдык, маданий жана диний функцияларды аткарган, бул ролдор убакыттын өтүшү менен трансформацияланып, азыркы учурда да өз актуалдуулугун сактап келет. Мазар

деген сөздүн этимологиясына токтолсок, “мазар” арап тилинен которгондо биринчи маанисинде – “көрүстөн”, “мүрзө”, экинчи маанисинде “ыйык жер”, “зыярат кылуучу жер”, “сыйынуучу жай” [8, 509] деген маанини түшүндүрөт. Ал эми лингвистикалык изилдөөлөр арасында “мазар” деген сөз тилдик келип чыгуусу боюнча талаш-тартыш маселени туудурат. Биринчилер (С.И.Ильсов, 1945., А.Абдырахманов, 1965., В.И.Чернышев, 1946.) арап, экинчилери (Э.И.Фазылов, 1971., Е.Г.Беккер, 1982.) иран тилинен келип чыккан дейт негизинен мазар деген сөз «ыйык жер» деген маанини түшүндүрөт [2, 323-324].

Мына ушундай аталышка ээ болуп, комчулукта өз актуалдуулугун жоготпой келе жаткан Жон айылындагы мазардын “Мышык Мазар” деп аталышынын себебин маалымат берүүчү, көп жылдар бою шайык болуп иштеген каңды уруусунан 63 жаштагы Жоробек Касымовдун мындай деп түшүндүрөт: “Менин болжолу 4-чоң аталарым Баткен тараптан Мавлянаалы Юсуф Амадаали ушул айылга ислам динин дават кылып келгенде, ошол учурда айылда арык казылып жаткан экен. Иштеп жаткандарга жардам берип жатса алдынан кара мышык чыгат, ал мышыкты алып чапанынын жеңине салып, эки башынан жип менен байлап коёт. Жумуш бүткөндөн кийин чапанды алып караса мышык жок, жеңи байланып турган болот. Ошондон кийин “менин кала турган жерим ушул жер экен” деп Жон айылында жашап калыптыр. Мен бүгүнкү күндө ушул мазарды караймын буга чейин атам Барат, чоң атам Касым шайык милдетин аткарып келишкен” [АТМ, 3].

Бул бейит Мавлянаалы Юсуф Амадаали шайыктын узундугу 3.60, туурасы 2 метр келген көлөмдүү мүрзөсү. Ал эми бышкан кирпичтен тургузулган эстелик жакынкы аралыкта эле урпактары тарабынан курулуптур.

Жогорудагы информатордун берген маалыматтарын талдасак, “дават” деген сөздүн тарыхый мааниси - *дават, дава же дагват* (араб. *دعوة* — «чалуу», «чакыруу») — ислам динине үгүтөө [7]. Алла Тааланын динине дават кылуучу (чакыруучу) адам Алла тарабынан түшкөн акыйкатты кайдыгерге (бейкапарга) эскертүү, билбегенге үйрөтүү жана адашканга туура багыт берүү менен чакырат [7].

Ал эми *шайык* деген сөздүн мааниси – (ар.*шейх* – *кары адам, аксакал*). Биринчи маанисинде - чыгыштын араб өлкөлөрүндө уруу башчысы, диният иштери боюнча насаатчысы дегенди туюнтат. Мусулман диний кызматкерлеринин жогорку башкаруучу катмарларынын өкүлдөрү, уламалар, жогорку диний мектептин, ислам университеттердин окутуучулары, ошондой дербиш орденинин башчыларынын ардактуу наамы. Шайыктардын байлыгы, бийлиги укумдан тукумга өтүп келген. Экинчи маанисинде - мусулман көрүстөндөрүнүн, мазарларынын же башка ыйык деп эсептелген жайлардын күзөтчүлөрү шайык (шейх) деп аталат. Орто кылымдардагы мусулман мамлекеттеринде “шейх ул-муслим” – мусулмандардын жетекчиси, башчысы дегенди туюнткан [5, 506]. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгүндө дагы шайыктарды - исламдын диндик общинасынын баштыгы, дин кызматкери. Ошондой эле мусулмандардын бейит кайтаруучусу, бейит сактаган адам дегенди түшүндүрөт [4]. Профессор К.К.Юдахин дагы ушундай түшүнүктү ырастайт [8]. Мышык мазарды шайыктардын кылымдар бою укумдан тукумга мурас катары өткөрүп келе жаткандыгы тууралуу информатор Жоробек Касымов берген маалыматтын дагы төгүн жерден эместиги илимий адабияттарда дагы белгилүү.

Көрүстөнгө айланган мазар Мышык деп аталып калышынын себеби, анда байырлаган ыйык кара мышыктардын тобунан улам экендиги жогоруда маалымдалды. Ушул айылда жашаган аксакалдар Илгери кадимкидей эч кимге зыян келтирбеген кара мышыктар айыл аралап, үйлөргө кирип, атайын мышыктарга аталган тамактарды ичип жүргөндүгүн айтышаар эле. Бир жолу көрүстөн өрттөнүп, түшүнө ээрчишкен 40 кара мышык кадимкидей үйүнө кирип келгендигин, андан кийин бир дагы жолу өңүндө дагы, түшүндө дагы жолуктурбагандыгын белгилешет [АТМ, 3]. “Мен Исмайилова Зуура, Жон айылында төрөлгөнмүн азыр жашым 60 та. Ошол мышык мазардын жанында чоңойгонмун. Апам мазарды ыйык деп көп айтчу. Биз жаш кезибизде мазардын жанында үңкүр бар эле ичине кирсең бир бөлмөлүү үйдөй болчу. Ал

жерге биздин туугандардан башка эч ким кире албайт эле. Себеп, бөлөктөр адамдар кирсе шишип кетет деп апам айтчу” [АТМ, 3].

Дал ушул Мышык Мазарда ар кандай ырым-жырымдарды жасап келишкен. Алыс-жакындан бейтаптар ооруларга даба издеп келип, сакайышкан. Көбүнчө балалуу болбой жүргөндөр келип чач алып кетишип, перзентүү болгондо алып кеткен чачты кайра таштап кетишкен [АТМ, 1]. “Атам Ба-

рат молдо болгондуктан жаш балдардын чачын (көкүл) алып, ар кандай ооруларды дуба аркылуу дарылачу. Мазардын четинде чоң бака теректен суу тамчылап турчу, атам ошол суудан алып коюп, жаш балдарга жара чыкса сүртүп койчу. Ал суунун дарылык касиети бар эле. Акыркы 5 жыл аралыгында ислам дининин таасиринен улам, мындай ырым-жырымдар өз маанисин жогото баштады” [АТМ, 3].

Мышык Мазардын азыркы учурдагы көрүнүшү

Кыргыз элинин этнографиясында чач алуу жана көкүл коюу сыяктуу ырым-жырымдар терең тарыхый жана маданий мааниге ээ. Бул салттар элдин жашоо-турмушунун, дүйнөтаанымынын жана социалдык түзүлүшүнүн бир бөлүгү болуп эсептелет. Этнограф С.М. Абрамзондун изилдөөлөрүндө туубастыктан дарылануунун кыргыз элинде кеңири тараган толук «натыйжалуу» ыкмасы – бул касиеттүү жерлерге (*мазарларга*) барып сыйынуу болгон [1, 188]. Эркек балдары токтобогон үй-бүлөдө төрөлгөн баланын бутуна билерик кийгизип, бир кулагына сөйкө салган. Эркек баланын көкүлүн өрүп, сүннөткө отургузганга чейин кыздай кийинтишкен [1, 190]. Төрөбөгөн аялдар жердин алыс жакынына карабай, мазарга жөө келишкен. Бул жерде кой союлуп, эти шайыктардын бирине диний садака катарында берилген. Ар бир аял мазарда бир нече күн жашап турган. Күмбөздүн дубалынын сырткы бетиндеги тешикке колдорун салышып, анын ичинен колуна эмне тийсе ошону (чымын, курт, чач, чөп, чүпүрөк) жутуп жиберишкен, бул төрөбөстүктү эмдөөнүн эң мыкты каражаты деп эсептешкен [1, 631]. Баласыздыктан кутулуу үчүн жубайлар ыйык жерлерге, мазарларга, кумурсканын уюгуна барып түнөшкөн. “Түлөө”, “кудай тамак”, “кудайы” өткөрүп, ак-

сакалдардан бата алышкан [6, 44].

Ошондой эле фольклордук чыгармаларда дагы каармандардын кереметтүү жол менен төрөлгөн эпизоддорун учуратабыз. Мисалы, «Эдигей» деген эпостук баяндын каарманы ушундайча төрөлгөн делет. “Манас” эпосунда Жакып аялы Чыйырды менен курмандык чалышып, той өткөрүшкөндөн кийин ыйык жайга-мазарга барышып, жалынып-жалбарып бала берүүнү суранышканда туулат. Ошондо Чыйырды уул төрөйт [1, 139-141]. Демек, кыргыз элинин чачка байланышкан ырым-жырымдары, анын ичинде мазарлардан чач алуу, көбүнчө тукум улоо, ден соолук жана жашоо-бакытка байланышкан. Бул ырымдар элдин ишенимдер системасынын, дүйнөтаанымдын жана социалдык турмушунун ажырагыс бөлүгү болгондугун информатордун маалыматы дагы ырастоодо.

Пратов Арген шайык Мавлянаалы Юсуф Амадаали чоң аталары кудайдын кудурети менен күндүгө багымдат намазын Арслан-бобго барып окуп, кайра келип калаарлыгы жөнүндө эл арасында айтылып жүргөндүгүн баяндады [АТМ, 4]ө. Патриархалдык-феодалдык мамилелер өнүгүп, исламдын таасири күчөгөн сайын ата-бабаларга сыйынуу бара-бара төмөндөй баштаган, анын ордун ар

кандай күмбөздөргө (мазарга) сыйынуудан байкалган мусулмандык «ыйыктар» ээлеген. Маселен, Кыргызстандын түштүгүндөгү Арстанбаптын (Арсланбоб) күмбөзү сыйынуунун объектинен айланган [1, 305]. Мындан улам өрөөндүн жашоочулары үчүн Арсланбап Атанын дагы таасири чоң болгондугун байкоого болот. Жаз мезгилинин жыл ажыратуу март айларында мазарда элдик кудай (түлөө) өткөрүлөт. Жалпы Жон айылы чогулуп, кара мал союшуп, тамак аш даярдалып,

кураң окутушат. “Мал-жан кирип кетпеш үчүн мазардын тегерегин тосуп, жылына бир жолу айлана чөйрөсүн тазалап турушчу. Кудай өткөрүп жатканда атам челеке (чака) суу куйуп талдын чыбыгын сууга салып (суулап) куран китепти ошол жерге илип, адамдар келип китепке башын тийгизип өтүшкөн. Атам талдын чыбыгы менен алардын желкесине ургулап коёт эле. Бүгүн күндө андай ырым жырым өткөрүлбөй калды” дейт маектеште-рибиздин бири [АТМ, 3].

Мышык Мазардагы кудай өткөрүлгөн жай

Изилдөөлөргө таянсак, кандайдыр-бир бөөдө кырсыктар болгондо (куркакчылык, малдын кырылышы ж.б.) же мусулман майрамдарынын убагында мазарлардын жанына жакынкы убакка чейин эле түлөө берип, коомдук сыйынууларды уюштурушкан [1, 306]. Жайчы өз дубасын кырк чыбыкты дубалап, кырк жолу кайталагандан кийин аларды сууга салган. Андан кийин кезеги менен төрт жолу дуба окугандыгын белгилейт [1, 213]. М. Н. Богданова жер-суу кудайынын урматына курмандык чалышкандыгы тууралуу жазган. Бул жаз мезгилинде, адатта суунун жээгинде жер жаңы көктөй баштаганда өткөрүлгөн. Айтылган дубаларда жердин түшүмдүү болушун, суунун жана түшүмдүн мол болушун сурашкан [1, 210]. Түштүк Кыргызстанда дыйкандар куркакчылык учурларда мечиттин жанына же арыктын боюна чогулушуп мал союп, сыйынышкан, андан кийин тамактанышкан. Бул ырым-жырым кудайы деп аталган [1, 211]. Кудай тамак, кудайы терминдерин түлөөнүн аймактардагы аталышын туюндурат [6, 123]. Демек, информаторлордун маалыматтарынан улам, коомчулукта жыл ажыратуу мезгилинде өткөрүлгөн ритуалдары айрыкча суунун адамды сезгендирүүдөгү касиетин байкайбыз. Чыбык менен чаап, ку-

ранга бешенесин тийгизүү [(ар. куран – окуу, «Кудайдын аяны») – исламдын ыйык китеби [5, 124] байыркы диний культтар менен ислам дининин синкреттешип, калк арасында жашап келишинен кабар берет.

Исмаилов Камал аксакалдын кызыктуу маалыматтарында, чоң аталары Мавляна-алы Юсуф Амадаалинин сөөгү коюлгандан кийин, Базар-Коргон өрөөнү боюнча Мышык Мазарга маркумдарды коюп башташкан. Негизинен Мышык Мазары 3 чоң дөбөдөн турат (1, 2, 3.). Маркумдардын сөөгүн койчу жайга айланган ыйык жерге алгач бир уруунун өкүлдөрү, тагыраак айтканда каңдылар, араптаптар, өтөмүш ж.б. көмүлгөн. Ошол эле учурда өзбектер, кашкарлыктар, казактар дагы коюшкан. Алардын ичинде Улуу Ата Мекендик Согуш мезгилинде депортация болуп келген чечендер жашап, алар дагы өлгөн улутташтарынын сөөктөрүн ушул жайга коюшкан. Эки жыл мурун Дагестандан атасынын мүрзөсүн издеп бир чечен келип, эстелик тургузуп, куран окуп кеткен. Бүгүнкү күнгө чейин чечендер зыярат кылып турушат [АТМ, 2].

Корутунду. Демек, илимий изилдөө ишибиздин натыйжасында чогултулган талаа материалдары Кыргызстандын аймагындагы ошол эле аталыштагы мазарларды кийинки изилдөөлөрдүн жүрүшүндө маанилүү булак

боло алат деп тыянак чыгарсак болот. Оозеки тарыхты билген улуу муундардын катары суюлуп бараткан учурда информаторлордун өз оозунан жаздырылып алынган маалыматтарды илимий адабияттарга салыштырып изилдөө Мышык-Мазардын жергиликтүү калктын маданиятындагы, ишенимдериндеги ордун көрсөтүүгө өбөлгө түздү. Азыркы учурдагы ислам дининин таасиринин күчөп, эл арасындагы архаикалык ритуалдардын статусу төмөндөп бара жаткан шартта мын-

дай багыттагы изилдөөлөр баалуулугун ырастайт. Кыргыз коомчулугунда мазарлар диний жана руханий практиканын гана эмес, социалдык, маданий жана тарыхый жашоонун маанилүү элементи болуп саналат. Алар коомду бириктирүүчү, руханий баалуулуктарды сактоочу, ошондой эле тарыхый эстутумду бекемдөөчү жайлардын ролун аткарып келген. Ушул себептен улам, мазарларды кыргыз маданиятында улуттук иденттүүлүктүн жана салттуу руханий дүйнөнүн өзөктүк элементтеринин бири бойдон кала берет.

Адабияттар:

1. Абрамзон С. М. Кыргыз жана Кыргызстандын тарыхы боюнча тандалма эмгектер. Бишкек, 1999.
2. Анарбекова В.Э., Азимова М.У. Аксы өрөөнүндөгү ыйык жайлардын аталыштары тууралуу. / ULKUMUZ. SIMPOXYUM BILDIRILERI CILT 2. Туркия, 2006.
3. Базар-Коргон району. Энциклопедия. – Бишкек, 2016.
4. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. – Фрунзе, 1969.
5. Кыргыз этнографиясы боюнча сөздүк. – Б.: Бийиктик. 2005.
6. Молдокулова Д. Кыргыздардын салттык жүрүм-турум маданияты (XIX кылымдын аягы - XX кылымдын башы). – Бишкек, 2016.
7. Сүннөт жолу. Алла Тааланын динине чакыруу (даават кылуу) <https://ru.wikipedia.org/wiki/%>.
8. Юдахин К.К. Киргизско-русский словарь. Москва.: Советская энциклопедия, 1965.

Автордун талаа материалы (АТМ):

1. Исмаилова Зуура. Базар-Коргон району, Жон айылы, 2025.
2. Исмаилов Камал. Базар-Коргон району, Жон айылы, 2025.
3. Касымов Жоробек. Базар-Коргон району, Жон айылы, 2025.
4. Паратов Арген. Базар-Коргон району, Жон айылы, 2025.

УДК 39 . А55

Алымкулова С. К.

д.и.н., профессор

Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева
**НАСЕЛЕНИЕ ИССЫК-КУЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ: ТРАДИЦИОННОЕ РАССЕЛЕНИЕ
 И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ (ПО МАТЕРИАЛАМ МЕЖДУНАРОДНОЙ
 ЭТНОГРАФИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ)¹.**

**Alymkulova S.K., Pr. Doctor of History Kyrgyz State University I. Arabaev
 POPULATION OF ISSYK-KUL REGION: TRADITIONAL SETTLEMENT AND CURRENT STATE
 (BASED ON MATERIALS OF AN INTERNATIONAL ETHNOGRAPHIC EXPEDITION)**

Аннотация. Статья написана на материалах международной этнографической экспедиции по Иссык-Кульской области с 14 по 24 сентября 2021 г. В центре исследования автора ставятся проблемы исторического расселения титульной нации и пришлого населения.

Ключевые слова: этнические группы и подгруппы, этносы, этнические группы и подгруппы, манасчи, сказители.

¹Статья подготовлена в рамках реализации госзадания Алтайского государственного университета «Тюрко-монгольский мир Большого Алтая: единство и многообразие в истории и современности» (проект номер – 48715Ф.99.1.ББ97АА00002).